QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF ROBERT G. MANGION
ONOR. IMĦALLEF GRAZIO MERCIECA

Seduta ta' nhar it-Tlieta, 8 ta' April, 2025.

Numru 15

Rikors numru 954/22/1 HM

Eden Leisure Group Limited (C-4529)

v.

All Round Entertainment Industries Limited (C-34949) b'verbal tal-Qorti tal-20 ta' Frar 2023, ġie ordnat li l-isem "All Round Entertainment Industries Limited" għandu jiġi "All Round Entertainment Ind. Ltd."

Il-Qorti:

1. Din hija kawża b'talba biex tiġi likwidata penali minħabba nuqqas ta' adempiment kuntrattwali.

2. L-attriċi ppreżentat rikors ġuramentat li fih ippremettiet:

“i Illi l-kumpanija attriċi hija proprjetarja tal-kumpless ta' bini li jinsab fil-Bajja ta' San Ġorġ, San Ġiljan, liema kumpless jinkludi fost l-oħrajn il-lukanda InterContinental Malta, l-Eden Century Cinemas, Eden Arena u Eden Car Park.

ii Illi b'kuntratt ta' komprovendita tat-12 ta' Novembru, 2004 fl-atti tan- Nutar Dr Rachel Busuttil, il-konvenuta All Round Entertainment Industries Limited akkwistat fond kummerċjali fuq sular wieħed, mingħajr l-arja tiegħu, mingħajr numru jew isem uffiċjali fi Triq Sant Wistin fil-Bajja ta' San Ġorġ, li jinsab sovrappost u sottopost għal proprjeta' tal-attriċi, senjatament partijiet mill-kumpless fuq imsemmi. Il-fond in kwestjoni huwa preżentement operat bħala l-istabbiliment Noir by Sciacca.

iii Illi bi ftehim tat-22 ta' Ġunju, 2005 (Dok A anness) tranżuntat fl-atti tan- Nutar Marco Burlo' (att ta' tranżunt anness bħala Dok B) l-attriċi ppermettiet lill-konvenuta illi, fuq bażi ta' mera tolleranza, tiftaħ jew iżżomm miftuħa *louvers* Limitatament fl-inħawi indikati u miftiehma fl- istess skrittura, b'dan illi l-konvenuta ntrabtet illi tagħlaq l-istess *louvers* sa mhux aktar tard minn tlett (3) xhur minn meta l-attriċi tagħmel lill- konvenuta talba bil-miktub f dan is-sens. Il-ftehim kien jgħid biċ-ċar illi fin-nuqqas:

> “the defaulting company... shall become liable to a penalty of Lm 1,000 [illum ekwivalenti għal € 2,329.27] per day for mere delay and which penalty is being stipulated by way of preliquidated damages not subject to review or abatement by a Coutt of Law or other tribunal.”

iv. Illi b'ittra tat-19 ta' Jannar, 2021 (Dok Ċ) l-attriċi talbet formalment lill- konvenuta sabiex tagħlaq l-istess *louvers* fi żmien tlett xhur mid-data tal-ittra, ċjoe sa mhux aktar tard minn nhar it-Tnejn, 19 t'April, 2021.

v. Illi minkejja li l-konvenuta rċeviet l-ittra msemmija, hija naqset illi tagħlaq il-*louvers* in kwestjoni, tant illi fit-23 t'April, 2021 l-attriċi bagħtet lill-konvenuta ittra uffiċjali (Numru 1631/2021, kopja annessa bħala Dok D) li biha hija fakkritha u wissietha illi, fin-nuqqas li tagħlaq l-imsemmija *louvers* il-konvenuta kienet sejra teħel (u, anzi, kienet ġa qed tinkorri) penali rappreżentanti danni pre-likwidati ta' elf lira Maltija (€ 1,000 illum ekwivalenti għal € 2,329.37) kuljum.

vi. Illi l-ittra uffiċjali msemmija ġiet debitament notifikata lill-konvenuta fit-30 t'April, 2021, iżda għal xi raġuni l-konvenuta baqgħet twebbes rasha u kien biss fl-20 ta' Novembru, 2021 illi fl-aħħar ħija għalqet il-*louvers* imsemmija.

vii. Illi dan ifisser illi l-konvenuta inkorriet penali fl-ammont ta' € 2,329.37 kuljum għal mitejn u sittax-il ġurnata ta' ksur.

viii. Illi b'ittra uffiċjali ulterjuri tas-7 ta' Jannar, 2022 (Dok E), l-attriċi interpellat lill- konvenuta sabiex tħallas il-penali dovuti lill-attriċi mill- konvenuta, iżda l-konvenuta baqgħet inadempjenti.”

3. U talbet lill-Qorti sabiex:

“i. Tiddikjara li l-kumpanija konvenuta All Round Entertainment Industries Limited kisret il-ftehim tat-22 ta' Ġunju, 2005 meta naqset li tagħlaq il-*louvers* illi għalihom jirreferi l- ftehim, minkejja illi l- attriċi Eden Leisure Group Limited talbitha tagħmel dan bil- miktub;

ii. Tiddikjara li l-kumpanija konvenuta hija għalhekk debitriċi tal-kumpanija attriċi f ammonti dovuti bħala penali skont il-ftehim;

iii. Tillikwida l-ammont dovut mill-konvenuta lill-attriċi penali;

iv. Tordna lill-kumpanija konvenuta sabiex tħallas lill-kumpanija attriċi il-penali skont kif likwidati fit-tielet talba.

Bl-ispejjeż, inkluż tal-ittri uffiċjali tat-23 t'April, 2021 u tas-7 ta' Jannar, 2022, kif ukoll bl-imgħaxijiet bl-ogħla rata permissibbli mil-liġi, mid-data tal-ittra uffiċjali tas-7 ta' Jannar, 2022.”

4. Il-konvenuta eċċepiet:

“i. Illi t-talbiet rikorrenti huma infondati fil-fatt u fid-dritt u għaldaqshekk ma jistħoqqilhomx li jintlaqgħu għar-raġunijiet li ġejjin;

ii. Illi preliminarjament, isem l-Intimata huwa ‘All Round Entertainment Ind. Limited’ u mhux kif erronjament indikat fl-atti ta’ dan ir-rikors maħluf bħala ‘All Round Entertainment Industries Limited’ — għaldaqstant isimha jeħtieġ li jiġi korrett;

iii. Illi fil-mertu, anke wara ħarsa ħafifa lejn ir-rikors maħluf promotur u t-talbiet hemm dedotti, joħroġ li r-Rikorrenti qagħdet lura milli tgħid meta, anke jekk fil-fehema tagħha, l-Intimata naqset kuntrattwalment u skattaw il-penali minnha pretiżi — dwar dan ir- Rikorrenti tgħid li bagħtet sempliċi ittra datata nhar id-19 ta’ Jannar, 2021 fejn hemm talbet lill-Intimata taqla u tneħħi l-*louvers* u timbarra l-bokok tal-aperturi, u warajha intavolat ittra uffiċċjali 1631/2021 fir-reġistru ta’ din il-Qorti nhar it-23 ta’ April, 2021 fejn hemm talbitha tagħlaq il-*louvers*, biss li wasla definittiva għand l-Intimata hija magħrufa biss ta’ dokument wieħed ossia tal-imsemmija ittra uffiċjali — għaldaqstant l-Intimata teċċeppixxi l-inutilita u l-irrelevanza tas-sempliċi ittra tad-19 ta’ Jannar, 2021 bħala sejħa għat-twettiq;

iv. Illi anke wara ħarsa ħafifa lejn l-imsemmija ittra uffiċċjali 1631/21 fir-reġistru ta' din il- Qorti nhar it-23 ta' April, 2021, ir-Rikorrenti hemm mittenti wissiet lill-Intimata illi kienet se tieħu proċeduri ulterjuri kontriha jekk din tibqa' ma twettaqx ix-xogħolijiet mitluba fl-istess ittra uffiċċjali li tagħlaq il-*louvers* sew għat-twettiq tax-xogħolijiet kemm għall-ħlas tal-penali, u għalhekk stante li r-Rikorrenti stess tgħid fir-rikors maħluf tagħha li l-Intimata wettqet ix-xogħolijiet ta' għeluq il-*louvers*, l-Intimata teċċepixxi illi t-talbiet rikorrenti huma sorvolati stante li r-Rikorrenti kkonċediet lill-Intimata purgazzjoni tal-allegata mora;

v. Illi mingħajr preġudizzju għas-suespost, il-ġurisprudenza nostrana tgħallem li din il- Qorti għandha d-diskrezzjoni li ttaffi l-penali sew għall-inadempjenza kemm għad- dewmien meta n-nuqqas tal-moruż ikun wieħed relattivament żgħir u meta l- konsegwenzi maħluqa minħabba dak in-nuqqas ikunu pjuttost żgħar b'tali mod li jinħoloq sproporzjon mal-quantum tal-penali li jekk ingħataw, iġibu magħhom inġustizzja u konsegwenzi assurdi — għaldaqstant teċċepixxi l-Intimata li l-penali ta' elf Lira Maltin (LM1,000.00) daqs elfejn, tliet mija u tletin Ewro (€2,330.00) għal kull jum, meqjusa l-obbligazzjoni prinċipali, hija eċċessiva u jixraq li din il-Qorti ttaffiha, fil-fehma tal-Intimata, sostanzjalment;

vi. Illi in sostenn tal-Punt 3 u 5 ut supra, l-Intimata teċċepixxi illi r-Rikorrenti qagħdet lura wkoll milli tressaq it-talba fir-rikors maħluf promotur minnha intavolat li ressqet fl-ittra uffiċċjali 567/22 fir-reġistru ta 'din il-Qorti nhar is-7 ta 'Jannar, 2022 fejn hemm sejħet lill-Intimata tersaq għall-ħlas tas-somma astronimika ta' ħames mija u tlett elef, mija u erbgħa u erbgħin Ewro (€503,144.00) bħala penali inkorsi għall-allegat ksur kuntrattwali — l-Intimata twieġeb illi tassew ir-Rikorrenti ma tafx tgħid b'konvinzjoni meta fil-fehma tagħha skattaw il-penali, u li r-Rikorrenti tagħraf li l-penali ta' elf Lira Maltin (LM1,000.00) daqs elfejn, tliet mija u tletin Ewro (€2,330.00) għal kull jum hija eċċessiva, u għalhekk ma resqitx din it-talba fir-rikors maħluf tagħha b'ammont li fl- imsemmija ittra uffiċċjali r-Rikorrenti tikkwalifikaha bħala ċerta, likwida u dovuta;

vi. Illi mingħajr preġudizzju għas-suespost, ir-Rikorrenti għandha tipprova sal-grad rikjest mil-liġi u mill-insenjamenti tal-Qrati lokali fi ħwejjeġ ċivili l-allegazzjonijiet u pretensjonijiet minnha magħmulin fir-rikors maħluf promotur;

vii. Illi mingħajr preġudizzju għas-suespost, ir-Rikorrenti għandha tipprova sal-grad rikjest mil-liġi u mill-insenjamenti tal-Qrati lokali fi ħwejjeġ ċivili d-dannu minnha mġarrab minħabba l-allegat nuqqas kuntrattwali tal-Intimata u l-konsegwenzi tiegħu;".

5. B'sentenza tas-17 ta' Settembru 2024, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili ddeċidiet li:

> "a. tilqa' l-ewwel talba tas-soċjetà rikorrenti, b'dan illi tiddikjara li s-soċjetà konvenuta kisret il-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005 meta naqset li tagħlaq il-*louvers* fiż-żmien stipulat fil-ftehim;
>
> b. tilqa' t-tieni u t-tielet talbiet tas-soċjetà rikorrenti, b'dan illi tillikwida l-ammont dovut mis-soċjetà konvenuta fis-somma ta' €260,889.44, u tiddikjara li s-soċjetà konvenuta hija debitriċi tas-soċjetà rikorrenti għal dan l-ammont; u
>
> ċ. tilqa' r-raba' talba tas-soċjetà rikorrenti, b'dan illi tordna lis-soċjetà konvenuta tħallas is-somma ta' €260,889.44 lis-soċjetà attriċi."

6. Il-parti razzjonali tas-sentenza tal-Ewwel Qorti hija din:

> "**Sfond**
>
> 1. Fl-2005, Eden Leisure Group Limited (is-'soċjetà rikorrenti' jew 'Eden') u All Round Entertainment Ind. Limited (is-'soċjetà konvenuta' jew 'All Round') daħlu fi ftehim li permezz tiegħu Eden ippermettiet, abbażi ta' mera tolleranza, lil All Round twettaq xi installazzjonijiet fi proprjetà magħrufa bħala 'Noir by Sciacca' u li tiġi sovrapposta u sottoposta għal proprjetà ta' Eden. Fost oħrajn, All Round ġiet awtorizzata tiftaħ xi *louvers* fil-proprjetà tagħha, li jiftħu għal fuq ir-rampa ta' parkeġġ ta' Eden. Fil-ftehim Eden żammet il-jedd li tirtira l-kunsens tagħha, f'liem każ All Round kellu jkollha żmien tliet xhur sabiex tneħħi l-installazzjonijiet. Fin-nuqqas, All Round tkun obbligata tħallas penali ta' €2,329.37 għal kull ġurnata ta' dewmien.
>
> 2. Fl-2021, Eden għamlet użu mit-tali fakoltà u talbet lil All Round sabiex tneħħi l-*louvers*. Minkejja li eventwalment għalqithom, All Round m'għalqithomx fi żmien tliet xhur. B'hekk Eden fetħet din il-kawża li fiha qed titlob il-ħlas tal-penali. All Round, min-naħa l-oħra, qiegħda teċepixxi li l-penali mhumiex dovuti għaliex it-talbiet ġew sorvolati billi Eden ippermettiet lil All Round tissana l-pożizzjoni bl-egħluq tal-*louvers*; u li mingħajr preġudizzju għal dan, li l-penali mitluba għandhom jiġu ridotti minn din il-Qorti kemm għaliex it-talba ta' Eden saret iktar tard milli allegat, u għaliex is-somma mitluba hija eżorbitanti, eċċessiva, u tmur kontra l-prinċipju ta' rieda tajba (bona fidi).
>
> 3. F'din il-kawża ser naraw jekk l-eċċezzjonijiet ta' All Round għandhomx mis-sewwa, u jekk is-somma mitluba minn Eden hijiex dovuta kollha, parti minnha, jew xejn.

-omissis-

Fatti mhux ikkontestati

7. Is-soċjetà rikorrenti hija l-propjetarja tal-kumpless ta' bini fil-Bajja ta' San Ġorġ, San Ġiljan – liem kumpless jinkludi, fost oħrajn, il-lukanda InterContinental Malta, l-Eden Century Cinemas, l-Eden Arena, u l-Eden Car Park. Is-soċjetà konvenuta hija l-propjetarja tal-fond kummerċjali, konsistenti f'sular wieħed, mingħajr numru jew isem uffiċjali, mingħajr l-arja tiegħu, fi Triq Sant Wistin, fil-Bajja ta' San Ġorġ, San Ġiljan. F'dan il-fond kummerċjali, li jinsab sovrappost u sottopost għall-proprjetà tas-soċjetà rikorrenti, jopera l-istabbiliment bl-isem 'Noir by Sciacca'.

8. Fit-22 ta' Ġunju 2005, Eden, All Round, kif ukoll is-soċjetà F.O.D. Limited (C-30371) (mhux parti mill-kawża) daħlu fi ftehim ta' tolleranza,3 li sussegwentement ġie tranżunt u konservat fl-atti tan-Nutar Dottor Christine Abela.4 F'dan il-ftehim is-soċjetà rikorrenti ppermettiet lis-soċjetà konvenuta, abbażi ta' mera tolleranza, sabiex, fost affarijiet oħra, tiftaħ:-

louvers in the Commercial Area at Level 4, however limitedly to the spot indicated by the same ELG [i.e. Eden] and which spot is marked on the attached plan Document Letter "B", in such a way that the said *louvers* would abut onto the ramp leading to the Garage Space Complex property of ELG [i.e. Eden].

9. F'dan il-ftehim ġie dispost li All Round u F.O.D. Limited:-

> "further agree to remove the above-described installations within a period of three (3) months from when ELG [i.e. Eden] requires them to be removed by means of a request in writing. Should AREI [i.e. All Round] and FOD, or either of them fail to remove the said installations, the defaulting company and Hugo Chetcuti personally and Carlo Schembri personally shall become liable to a penalty of Lm 1,000 per day for mere delay, and which penalty is being stipulated by way of preliquidated damages not subject to review or abatement by a Court of Law or other tribunal.
>
> A request in writing for the removal of the agreed installations may be served personally or by registered mail, at ELG [i.e. Eden]'s discretion."

10. Jidher li għal ħabta ta' 2020, qamu diversi kwistjonijiet bejn il-partijiet rigward il-proprjetajiet rispettivi tagħhom. Konsegwentement, il-partijiet iffissaw diversi laqgħat bejniethom sabiex jittransinġu dawn il-vertenzi, bil-għan li tinstab xi reżoluzzjoni amikevoli.5 Fil-kors ta' dawn id-diskussjonijiet (m'huwiex eżattament ċert meta), is- soċjetà rikorrenti informat lis-soċjetà konvenuta li hija xtaqet li jingħalqu l-*louvers* li s-soċjetà konvenuta ġiet permessa tiftaħ fuq ir-rampa tal-

garaxx tal-proprjetà t'Eden.6

11. Id-diskussjonijiet bejn il-partijiet ma wasslux għal ftehim rigward il-*louvers*. Għalhekk fid-19 ta' Jannar 2021, permezz tal-konsulent legali tagħha, cioè Dottor Andrea Geri De Petri Testaferrata, Eden interpellat lil All Round sabiex tagħlaq il-*louvers*. Dan għamlitu b' ittra legali, fejn għamlet riferenza għall-ftehim ta' tolleranza bejn il-partijiet, u sussegwentement informat lil Eden:-

> "Please be advised that my client no longer grants his consent for you to retain the said *louvers*.
>
> On this basis kindly, within the time frame indicated in the agreement, proceed to remove the said *louvers* and reblock the apertures in bring to bring it back to its original condition.7."

12. Fl-istess ġurnata jiġifieri fid-19 ta' Jannar 2021, il-konsulent legali ta' Eden bagħat email lill-avukat ta' All Round bis-suġġett '*Louvers* Eden Car Park', f'liem email ġie mehmuż dokument (preżummibilment kopja tal-ittra legali).F'din il-korrispondenza elettronika, il- konsulent legali ta' Eden informa lill-avukat ta' All Round:-

> "As advised by phone after our meeting, client asked me to send this letter as the contract envisages a three month time limit and in view of current works at Tapaz, it is important that your client is aware.8"

13. Sussegwentement fit-23 ta' April 2021, is-soċjetà rikorrenti reġgħet sejħet lis-soċjetà konvenuta biex tagħlaq il-*louvers*, din id-darba permezz tal-ittra uffiċjali b'numru 1631/2021, li ġiet innotifikata lil All Round fit-30 ta' April 2021.9 F'din l-ittra uffiċjali, saret riferenza għall-ittra legali tad-19 ta' Jannar 2021, kif ukoll għall-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005, li jsemmi li x-xogħolijiet mitluba minn Eden għandhom jitwettqu minn All Round fi żmien tliet (3) xhur mit-talba bil-miktub ta' Eden.

14. Fl-ittra uffiċjali msemmija, Eden osservat li dan it-terminu ta' tliet (3) xhur beda japplika mad-19 ta' Jannar 2021, cioè meta Eden bagħtet l-imsemmija ittra legali lil All Round b'talba sabiex din tal-aħħar tagħlaq il-*louvers*. Hija osservat ukoll li minkejja dan it-terminu kien effettivament skada fid-19 ta' April 2021, All Round kienet għadha ma wettqitx ix- xogħolijiet rikjesti, u għalhekk hija kienet qiegħda tinkorri l-penali ta' kull jum prevista fil- ftehim. Fid-dawl ta' dan, hija interpellat lil All Round:-

> "sabiex immedjatament tagħmel ix-xogħolijiet neċessarji sabiex tagħlaq l-istess *louvers*. B'rabta ma' dan, il-mittenti tfakkrek illi ai termini tal-ftehim, fin-nuqqas illi inti tagħmel dan, inti għandek teħel (u ġja qed tinkorri) penali rappreżentanti danni pre-likwidati ta' elf lira Maltija (lm 1,000, illum ekwivalenti għal €2,329.37) kuljum.
>
> Għalhekk il-mittenti tirriserva l-jedd tagħha illi, jekk inti tibqa' ma twettaqx ix- xogħolijiet mitluba biex tagħlaq il-*louvers*, hija tieħu

proċeduri ulterjuri kontra tagħkom mingħajr avviż ieħor mhux biss għall-enfurzar tal-ftehim iżda wkoll għall- ħlas tal-penali fuq imsemmija."

15. Is-soċjetà konvenuta għalqet il-*louvers* f'Novembru 2021. Madanakollu l-istorja ma spiċċatx hemm. Fis-7 ta' Jannar 2022, Eden interpellat lil All Round, permezz ta' ittra uffiċjali, biex tħallas is-somma ta' ħames mija u tlett elef mija u erbgħa u erbgħin ewro (€503,144) rappreżentanti l-penali ta' kuljum li Eden tgħid li kienu dovuti minn All Round għall-mitejn u sittax (216)-il jum li hija damet biex tonora l-obbligu tagħha.10 Wara li All Round naqset milli tħallas din is-somma, Eden fetħet din il-kawża.

Fatt ikkontestati jew konfliġġenti

L-ittra legali tad-19 ta' Jannar 2021

16. Fir-risposta ġuramentata tas-soċjetà konvenuta, All Round tiċħad li qatt irċeviet l-ittra legali tad-19 ta' Jannar 2021. Hija teċepixxi li 'il-wasla definittiva għand l-intimata hija magħmula biss ta' dokument wieħed ossià tal-imsemmija ittra uffiċjali.'11 B'risposta għal dan xehed b'ġurament il-konsulent legali ta' Eden, li kkonferma li bagħat din l-ittra legali lil All Round fid-19 ta' Jannar 2021. Mad-dikjarazzjoni ġuramentata tiegħu, ġiet mehmuża kopja tal-korrispondenza elettronika hawn fuq imsemmija, bejnu u l-avukat ta' All Round, li diġà ġiet imsemmija, rigward il-*louvers* fl-Eden Car Park.12

17. Il-Qorti m'għandhiex għalfejn tieħu pożizzjoni, fuq bilanċ ta' probabilitajiet, dwar jekk l- ittra waslitx jew le u, jekk iva, dwar meta waslet. Dan għaliex jibqa' l-fatt li s-soċjetà rikorrenti kienet tenuta tibgħat it-talba bil-miktub permezz ta' wieħed minn dawn iż-żewġ mezzi:- i.e. 'served personally or by registered mail, at ELG's discretion,' u dan skont il- ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005. Fid-dikjarazzjoni ġuramentata tal-konsulent legali ta' Eden, huwa jikkonferma li bagħat l-ittra iżda ma jgħidx jekk din ġietx innotifikata b'mod personali jew b'posta irreġistrata. B'hekk ma ġiex sodisfaċament ipprovat minn Eden li l- ittra legali ġiet mibgħuta lis-soċjetà konvenuta skont il-ftehim. Mill-provi esibiti jidher biss li dan l-obbligu ġie sodisfatt biss man-notifika tal-ittra uffiċjali b'numru 1631/2021.

18. Għalhekk il-Qorti sejra tqis li l-obbligu ta' Eden biex tgħarraf lil All Round bit-talba tagħha kif indikat fil-ftehim, ġie sodisfatt biss man-notifika tal-ittra uffiċjali b'numru 1631/2021, cioè fit-30 ta' April 2021, u mhux mal-ittra legali tad-19 ta' Jannar 2021.

Id-data meta ngħalqu l-*louvers*

19. Joħroġ ukoll nuqqas ta' qbil rigward id-data meta ingħalqu l-*louvers* mis-soċjetà konvenuta; biss dan in-nuqqas ta' qbil joħroġ mix-

xhieda tas-soċjetà rikorrenti. Infatti l- konsulent legali ta' Eden iddikjara li dawn ingħalqu fit-22 ta' Novembru 2021, u li dakinhar huwa kien irċieva telefonata mill-avukat ta' All Round biex jinformah dwar dan. Wara li saqsa lil Simon De Cesare biex jikkonferma li dawn tassew ingħalqu, huwa bagħat email lill-avukat ta' All Round bħala konferma tal-istess fatt.13

20. Min-naħa l-oħra, Simon De Cesare iddikjara li l-*louvers* ingħalqu fl-20 ta' Novembru 2021 – u dan seta' jikkonfermah personalment peress li l-uffiċju tiegħu huwa sitwat fil-kumpless ta' bini in kwistjoni.14 Dwar dan, All Round ma tgħid kważi xejn. Meta ġie mistoqsi in kontro-eżami, id-direttur ta' All Round, Luke Chetcuti, wieġeb li ma kienx jaf id-data eżatta meta ngħalqu, però jidhirlu li kien xi żmien wara s-sajf.15

21. Fid-dawl ta' din ix-xhieda konfliġġenti, il-Qorti sejra tqis li l-*louvers* ingħalqu fid-data l- aktar favorevoli għad-debitur (is-soċjetà konvenuta) cioè l-20 ta' Novembru 2022. Din hija nfatti l-istess data li ġiet indikata fir-rikors ġuramentat tas-soċjetà rikorrenti.

Ir-raġunijiet ta' Eden għall-irtirar tal-awtorizzazzjoni tagħha

22. Il-partijiet ma jaqblux dwar ir-raġunijiet li wasslu lil Eden biex tirtira l-awtorizzazzjoni li tat b'mera tolleranza għall-ftuħ tal-*louvers*. Is-soċjetà konvenuta tgħid li l-kwistjoni tal- *louvers* qamet biss għaliex is-soċjetà rikorrenti sabet oġġezzjoni b'xi nuqqasijiet oħra.

Hija ssostni li l-kwistjoni kienet l-inqas waħda li ġiet diskussa bejn il-partijiet fil-laqgħat organizzati bejniethom, u dan għaliex kienet il-kwistjoni l-anqas serja għall-partijiet. Fil- fehma tagħha, il-kwistjoni ma kienet ser tħalli l-ebda impatt negattiv fuq il-partijiet.17

23. Is-soċjetà rikorrenti ma tiċħadx li l-kwistjoni ġiet inqas diskussa minn oħrajn. Però hija tispjega li dan ma kienx għaliex kienet inqas importanti minn kwistjonijiet oħra, iżda għaliex fil-bidu kien jidher li kien hemm qbil da parti s-soċjetà konvenuta sabiex tagħlaq il-*louvers*.18

24. Din il-kwistjoni m'hix daqstant ta' rilevanza għall-ġudizzju tal-Qorti, u dan għaliex il- ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005, ma jirrikjedix li t-talba ta' Eden għat-tneħħija ta' installazzjonijiet tkun imsejsa fuq xi raġuni jew motiv partikolari. Irrispettivament mir- raġunijiet li seta' kellha Eden biex taġixxi kif għamlet, hija kienet intitolata teżerċita d-drittijiet tagħha skont il-ftehim. Għalhekk din il-Qorti m'hijiex ser tevalwa dan il-punt f'aktar dettall.

Analażi Legali

Jekk it-talbiet ta' Eden humiex imsejsa fuq il-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005

25. Is-soċjetà konvenuta targumenta li d-dewmien fl-egħluq tal-*louvers*, ma ġabx bħala konsegwenza ir-responsabbiltà għall-penali prevista fil-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005. Dan għaliex, skont ma tgħid, il-penali japplikaw għall-installazzjonijiet u mhux għal-*louvers*, u li dawn ma tqiegħdux b'titolu ta' tolleranza iżda b'titolu ta' użu.19

26. Apparti dan, hija ssostni li t-talba tas-soċjetà rikorrenti hekk kif espressa fl-ittra legali tad- 19 ta' Jannar 2021, cioè t-talba għas-soċjetà konvenuta 'to remove the said *louvers* and re- block the apertures in brick to bring it back to its original condition' ma setgħetx issir. Dangħaliex il-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005 ma pprovdix it-tali jedd iżda pprovda biss id-dritt lil Eden sabiex titlob lil All Round tneħħi l-installazzjonijiet.20

27. Il-Qorti ma tqisx li dawn l-argumenti għandhom mis-sewwa. Fil-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005, id-drittijiet kollha ngħataw b'mera tolleranza, inkluż dak dwar il-*louvers*: '...the exercise of above-described rights [l-ewwel wieħed hu dwar il-louvres] being permitted by ELG, are rights which are founded on mere tolerance, with no title whatsoever ...' Lanqas ma hu minnu li l-*louvers* kienu qiegħdin jiġu esklużi mill-ambitu tal-penali. Il-ftehim hu ċar li l-penali kienet tapplika għall-installazzjonijiet kollha, inklużi l-louvres, f'każ li t- talba biex jitneħħew ma tiġix onorata fiż-żmien mogħti skont il-ftehim.21

28. Li kieku dan ma kienx biżżejjed, hemm ukoll il-fatt li meta All Round neħħiet il-*louvers*, hija impliċitament ammettiet li t-tali obbligu kien jeżisti hekk kif miftiehem mis-soċjetà rikorrenti. L-istess jista' jingħad fir-rigward tat-talba tas-soċjetà rikorrenti biex tneħħi l- *louvers* u timbarra l-apertura bil-brick sabiex il-proprjetà tinġieb fil-kondizzjoni oriġinali tagħha; ġaladarba laqgħet it-talba tas-soċjetà rikorrenti, hija effettivament irrinunzjat li tressaq it-tali eċċezzjoni.22

L-allegata rinunzja għall-penali u pożizzjonijiet diverġenti

29. Is-soċjetà konvenuta ssostni li bl-ittra b'numru 1631/2021, Eden effettivament irrinunzjat għall-penali. Dan għaliex skont l-interpretazzjoni ta' All Round, fl-ittra qiegħed jingħad li jekk All Round tilqa' s-sejħa ta' Eden u tagħlaq il-*louvers*, Eden ma kinitx ser tieħu proċeduri ġudizzjarji kontra All Round għall-penali.23 Is-soċjetà rikorrenti, li ma taqbilx mat-tali interpretazzjoni, tgħid li hija dejjem informat lil All Round bil-ħsieb tagħha li tinforza l-penali għad-dewmien.

30. Għalkemm l-ittra tista' titqies xi ftit ambigwa, il-Qorti xxaqleb aktar lejn il-verżjoni tas- soċjetà rikorrenti, għaliex l-ambigwità hi waħda sottili u s-sens ġenerali tal-ittra hu pjuttost il-kuntrarju ta' dak li tgħid All Round. Iżda iktar importanti minn dan hu li, skont ġurisprudenza kostanti, ir-rinunzja trid tkun ċara, espliċita u univoka.[1] Isegwi li anki

[1]Ara 115/1984/2, *Joseph Grech et v Dolores Ellis et noe*, Qorti ta' l-Appell, deċ. 29 ta' Ottubru 2004.

kieku l-Qorti kellha ttendi iktar lejn l-interpretazzjoni ta' All Round, dan xorta ma kienx ikun biżżejjed għaliex ma tirriżulta ebda rinunzja, skont kif trid il-ġurisprudenza.25

31. Is-soċjetà konvenuta tgħid ukoll li l-pożizzjoni legali li ħadet is-soċjetà rikorrenti tul il- kors tad-diskussjonijiet kienet waħda konfliġġenti u tat l-impressjoni li kien ser jintlaħaq ftehim amikevoli bejniethom fuq il-kwistjoni.26 In sostenn ta' dan, xehed id-direttur ta' All Round, Luke Chetcuti, li qal li f'waħda mil-laqgħat ta' bejn il-partijiet, huwa saqsa lil Simon De Cesare għalfejn il-*louvers* kienu saru problema f'daqqa waħda.27 Huwa jgħid li Simon De Cesare kien informah li ma kienx il-ħsieb tagħhom li jinforzaw il-penali.28 Fil-kontro-eżami tiegħu huwa jżid li dan sar biss verbalment, u li ma kien hemm l-ebda forma ta' maħfra bil-miktub rigward il-penali.29

32. Anki jekk dak li jgħid is-sur Chetcuti hu minnu (u hawn il-Qorti mhix qiegħda tieħu pożizzjoni dwar dak li qal, imma qiegħda sempliċement tassumi l-verità ta' dak li qal għall- finijiet tal-argument), jibqa' li d-diskors kien, fil-kuntest, ambigwu. Jista' jkun, per eżempju, li s-sur De Cesare kien qed jgħid li, jekk jintlaħaq ftehim fuq kollox, allura l- penali tintesa'. Fi kliem ieħor id-diskors seta' indika rinunzja futura u kondizzjonali. Anki jekk ma kienx hekk, dak li suppost qal is-sur De Cesare kien dwar il-ħsieb ta' Eden. F'kull każ dak li suppost intqal ma jistax jitqies bħala rinunzja kemm jekk jittieħed waħdu, u iktar u iktar jekk jitqies fid-dawl tal-pożizzjoni uffiċjali ta' Eden kif imfissra fil-korrispondenza li saret referenza għaliha iktar 'l fuq. Dan hu biżżejjed biex dan l-argument jitwarrab. Il- Qorti, però, ma tistax ma tosservax li l-d-diskussjonijiet bil-għan li jintlaħaq ftehimamikevoli bejniethom kienu fuq bażi ta' 'mingħajr preġudizzju.'30 Kif inhu magħruf, meta d-diskussjonijiet jsiru 'mingħajr preġudizzju' ma jistgħux jintużaw bħala prova fil-qorti.[2]

33. Għal dawn ir-raġunijiet, l-eċċezzjonijiet ta' All Round f'dan ir-rigward m'għandhomx mis- sewwa, u qiegħdin jiġu miċħuda.

Mitigazzjoni tal-penali u l-allegata nuqqas ta' bona fidi

34. Fir-risposta ġuramentata u n-nota ta' osservazzjonijiet tagħha, All Round tgħid li l-qorti għandha d-diskrezzjoni li ttaffi l-penali kemm għad-dewmien kif ukoll għan-nuqqas meta jkun hemm sproporzjon bejn il-kwantum tal-penali u l-konsegwenzi tan-nuqqas. Hija teċepixxi li l-penali ta' €503,133 hija eċċessiva, assurda u eżorbitanti speċjalment meta wieħed iqis li s-soċjetà rikorrenti ma sofrietx danni materjali. Għal din ir-raġuni hija titlob lil din il-Qorti sabiex, mingħajr preġudizzju għall-eċċezzjonijiet l-oħra tagħha, ttaffi l- penali msemmija.32

[2]*Joseph Grech et vs John u Filippa konjuġi Amato et*, Prim Awla tal-Qorti Ċivili, deċiża 31 ta' Jannar 2001.

35. Eden tiċħad li ma sofriet l-ebda ħsara bin-nuqqas ta' All Round, u ssemmi li bil-*louvers* miftuħin kien hemm element ta' riskju għas-sigurtà tal-bini u tal-pubbliku. F'dan ir- rigward hija tispjega li l-*louvers* kienu qed jgħattu ċilindri tal-gass u għalhekk dawn ġabu magħhom riskju għas-sigurtà tal-bini u tal-pubbliku peress li dawn setgħu jagħtu n-nar.33 Barra minn dan, il-*louvers* kienu qed jikkawżawlha fastidju għaliex ta' spiss kellha tfakkar lis-soċjetà konvenuta biex tagħlaqhom wara li din tal-aħħar tkun ħalliethom miftuħin.34

36. Fi kwalunkwe każ, hija tgħid li ma kellha l-ebda obbligu li tipprova l-ħsara li ġarrbet u dan għaliex l-iskop tal-klawżola penali huwa propju sabiex il-kreditur ma jkunx meħtieġ jipprova d-danni jew il-kwantum tagħhom.35 Hija tagħmel riferenza wkoll għall-prinċipju pacta sunt servanda li jirrikjedi li kull ftehim jiġi onorat, u li l-esekuzzjoni tal-kuntrattgħandha sseħħ in armonija ma' dak li kellhom f'moħħhom il-partijiet fil-konklużjoni tal- operazzjoni ekonomika bejniethom, kif ukoll għall-artikolu 1122 tal-Kap. 16, li fil-fehma tagħha, jipprekludi l-Qorti milli tirrevedi l-penali.

37. F'dan il-kuntest, All Round, b'riferenza għal diversi sentenzi, tgħid li għalkemm il- kuntratti għandhom saħħa ta' liġi għal dawk li jkunu għamluhom, l-artikolu 993 jesiġi li l- kuntratti għandhom jiġu esegwiti bil-bona fidi, mhux biss għal dak li jingħad fihom iżda wkoll għall-konsegwenzi kollha li ġġib magħha l-obbligazzjoni skont ix-xorta tagħha, bl- ekwità, bl-użu jew bil-liġi.[3] Skont is-sentenzi ċċitati minn All Round, fil-kunċett tal-bona fidi jidħol ukoll ċertu element ta' ekwità kif ukoll ta' sens prattiku u morali li jiġi vjolat mhux biss meta konfrontat b'aġir speċifiku doluż biex jagħmel il-ħsara, iżda wkoll b'dak il-komportament li jkun għal kollox spoporzjonat u li ma jkunx aċċettabbli skond in-normi stabbiliti tas-soċjetà u tal-loġika ġuridika.[4]

38. F'diċitura kemxejn insolita – li fiha l-liġi tgħid dak li ma tistax tagħmel qorti - l-artikolu 1122 tal-Kap. 16 jiddisponi li l-qorti ma tistax tnaqqas jew ittaffi l-penali ħlief fil-każijet previsti fih. ftehim. Il-qorti għandha s-setgħa tnaqqas jew ittaffi l-penali f'żewġ każijiet biss: (i) meta d-debitur ikun esegwixxa parti mill-obbligazzjoni u l-kreditur ikun aċċetta espressament il-biċċa li ġiet esegwita, u (ii) jekk id-debitur ikun esegwixxa parti mill- obbligazzjoni, u dik il-parti mill-esekuzzjoni, tkun fiċ-ċirkostanzi, biċ-ċar swiet lill- kreditur. Fit-tieni ċirkostanza, l-artikolu jiddisponi li l-qorti m'hijiex permessa li tnaqqas il-penali jekk, meta ntrabat għall-penali, id-debitur ikun irrinunzja espressament għal kull tnaqqis jew jekk il-penali tkun ġiet miftiehma għad-dewmien biss.

[3] *Gloria mart Jonathan Beacom et v L-Arkitett u Nginier Civili Anthony Spiteri Staines*, Qorti tal-Appell, deċiża 5 ta' Ottubru 1998; *Joseph Francis Depares nomine vs John o'Dea nomine,* Qorti tal-Appell, deċiża 25 ta' Ġunju 1996; 963/07, *Mark Schembri & Associated Ltd vs Tarkett Holding GmbH et*, Qorti tal-Appell, deċiża 27 Settembru 2019, p. 28; 52/2020, *Fithome Creative Interiors Ltd vs Ellul et*, Qorti tal-Appell, deċiża 29 Settembru 2021.
[4] 726/1990/1, *Pace vs Micallef noe et*, Qorti tal-Appell deċiża 15 ta' Diċembru 2004, p. 19.

39. F'dan il-każ, il-*louvers* ingħalqu biss fl-20 ta' Novembru 2021 u hu ċar, u fil-prattika ammess, li qabel din id-data, All Round ma kienitx esegwit l-obbligu tagħha, lanqas in parte. Dan ifisser li, fir-rigward taż-żmien li għadda sal-20 ta' Novembru 2021, is-sitwazzjoni ma taqax taħt waħda miż-żewġ ċirkostanzi permissibbli għall-qorti sabiex ittaffi l-penali.

40. Lanqas li kieku All Round setgħet turi li l-obbligazzjoni kienet ġiet esegwita kollha jew in parte, il-Qorti hija prekluża milli tnaqqas il-penali skont l-artikolu 1122 tal-Kap. 16. Dan għaliex fil-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005, ġie miftiehem li l-penali hija 'for mere delay'. Barra minn dan, is-soċjetà konvenuta irrinunzjat għat-tali possibilità għaliex fil-ftehim hija qablet li l-penali kienu 'by way of preliquidated damages not subject to review or abatement by a Court of Law or other tribunal.' Ukoll, l-argument ta' All Round mibni fuq l-artikolu 993 tal-Kap. 16 jippresupponi li l-qorti ma tistax tnaqqas jew ittaffi l-penali skont l-artikolu 1122 tal-Kap. 16.

41. Fid-dawl ta' dan il-Qorti ma tistax tqis li għandha d-diskrezzjoni li tirrevedi l-penali skont l-artikolu 1122 tal-Kap. 16.38

42. Skont All Round, il-qorti xorta għandha l-obbligu, minkejja l-artikolu 1122 tal-Kap. 16, li tassigura li l-kuntratti jiġu esegwiti b'rieda tajba, u għalhekk, anke jekk b'dak l-artikolu l- qorti m'għandiex id-diskrezzjoni li tnaqqas il-penali, hija xorta jibqalha' d-diskrezzjoni li ttaffiha meta n-nuqqas tad-debitur tal-obbligazzjoni jkun wieħed relattivament żgħir, jew meta l-konsegwenzi maħluqa minħabba dak in-nuqqas ikunu pjuttost żgħar b'tali mod li jinħoloq sproporzjon mal-quantum tal-penali.[5]

43. Anke jekk dan huwa minnu, il-Qorti ma tarax li għandha teżerċita t-tali diskrezzjoni f'dan il-każ, u tissostitwixxi d-diskrezzjoni soġġettiva tagħha biex, in effett, tbiddel ir-rieda tal- partijiet li diġà stabbilew bejniethom il-kwantum tad-danni li s-soċjetà rikorrenti tkun sofriet minħabba n-nuqqas jew id-dewmien tas-soċjetà konvenuta; jew, fi kliem ieħor, tbiddel il-kuntratt.[6] Dana qiegħed jingħad għar-raġunijiet li ġejjin.

44. Fl-ewwel lok ma hemm xejn x'jindika li l-penali ma ġietx liberament miftiehma bejn il- partijiet, u xejn x'jindika li kien hemm xi sproporzjon qawwi bejn il-pożizzjonijiet relattivi tagħhom, b'mod li waħda ma kellhiex għażla, jew kellha għażla limitat.

45. Fit-tieni lok, il-Qorti ma tarax li l-penali kienet waħda sproporzjonata. Il-penali ma tridx titqies - ħlief forsi f'ċirkostanzi attribwibbli għall-kreditur - skont kif tkun akkumulat, imma skont kif

---

[5]*Michael Pace v. Richard Micallef nomine et*, Qorti tal-Appell, deċiża 15 ta' Diċembru, 2004 u *Mark Calleja Urry et v. Joseph Portelli et*, Qorti tal-Appell, deċiża 25 ta' Frar, 2011.
[6]*Michael Pace v. Richard Micallef nomine et*, Qorti tal-Appell, deċiża 15 ta' Diċembru, 2004.

miftehma relattiva għaż-żmien, u għal kif kienet titħaddem. Penali ta' madwar €2,300 għal kull ġurnata ta' dewmien mhix barra minn lokha f'kuntest ta' negozji. U f'dan il-każ, il-penali ma kienitx tiskatta immedjatament, imma All Round ingħatat terminu ta' tlett xhur biex jneħħu dak li tħallew jagħmlu.

46. Il-penali in kwistjoni, kif iffissata għal kull ġurnata, għandha tiġi evalwata fil-kuntest tal- iskop tal-kuntratt u tal-penali kif ukoll il-konsegwenzi li setgħet iġġarrab is-soċjetà rikorrenti bin-nuqqas tas-soċjetà konvenuta. Ta' min iżomm f'moħħu li l-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005 sar primarjament, jekk mhux esklussivament, fl-interessi tas-soċjetà konvenuta, li kienet qiegħda tingħata l-permess tidħol fuq id-drittijiet propjetarji ta' Eden għall-gwadann tagħha, u mingħajr l-obbligu ta' xi ħlas. Għas-soċjetà rikorrenti, il-penali kienet strument neċessarju sabiex tissalvagwardja l-interessi tagħha u tassigura li f'każ li fil-futur hija tixtieq tirtira l-awtorizzazzjoni tagħha, All Round kienet ser tneħħi l- installazzjonijiet li ngħatat permess teżegwixxi.. In parentesi, jitfakkar f'dan il-kuntest li skont id-direttur ta' All Round, kien biss wara li sar jaf bil-penali, li huwa nkariga lil xi ħadd biex ineħħi l-*louvers*. Dan jissuġġerixxi li mingħajr il-penali, is-soċjetà konvenuta ma kinitx ser tonora l-obbligu tagħha.41

47. Fl-aħħar - iżda mhux l-anqas - għandu jitqies ukoll li m'hemm l-ebda indikazzjoni li d- dewmien ta' All Round seħħ għal xi raġuni għajr is-sempliċi negliġenza, jew agħar, tas- soċjetà konvenuta.[7] Il-fatt li l-penali, raġonevoli għal kull jum ta' dewmien wara t-tlett xhur mogħtija biex il-kuntratt jiġi osservat, akkumulat għal ammont kbir kien tort tagħha, u tort tagħha biss; u għalhekk ma tistax tlum lil dik rikorrenti talli talbitha, jew titlob lill- Qorti tagħtiha impunità. Minkejja li ġiet mogħtija terminu raġonevoli, bil-kuntratt stess,biex tesegwixxi x-xogħolijiet meħtieġa, hija ma ħaditx azzjoni mil-ewwel – u dana mhux minħabba xi raġuni ġustifikabbli, wisq anqas attribwibbli lil Eden, iżda sempliċiment għaliex skont ma tgħid, ma kienitx taf bil-penali. Anki jekk din l-istqarrija tirrispekkja l- verità, jibqa' l-fatt li s-soċjetà rikorrenti dejjem semmiet il-penali fil-korrispondenzi magħha, u għalhekk ma jistax jingħad li żvijatha b'xi mod.43 Il-fatt li l-penali kompliet takkumula sakemm, fl-20 ta' Novembru 2021, kienet laħqet somma pjuttost sostanzjali ma jfissirx li l-penali kienet inewka. Ifisser biss li l-tort huwa unikament ta' All Round.44

48. Fir-rigward tad-danni li attwalment ġarrbet Eden b'riżultat tan-nuqqas t'All Round, il-Qorti ma tqisx li dawn huma ta' rilevanza. Dan għaliex kif semmiet is-soċjetà rikorrenti, l-iskop tal-klawżola penali huwa propju li sservi bħala somma pre-likwidata u konvenzjonali tad-

[7]Skont il-ġurisprudenza min jobbliga ruħu taħt penali għandu josserva l-obbligazzjoni minnu assunta, u jħallas dik il-penali ġaladarba huwa ma jipprovax li kien hemm xi raġuni li teżentah minn dik il-penali. (Ara, per eżempju, *Vanguard Billiard Tables Ltd vs Żurrieq Football Club*, Qorti tal-Appell, deċiża 22 ta' Ġunju 2005).

danni li jkun sofra l-kreditur bin-nuqqas tad-debitur. B'hekk m'hemm l-ebda ħtieġa għas- soċjetà rikorrenti biex tipprova li d-danni ġew fil-fatt sofferti.45

Likwidazzjoni tal-penali

49. Fid-dawl ta' dak li ġie spjegat, il-Qorti qiegħda tillikwida l-penali b'effett minn tliet xhur wara n-notifika tal-ittra uffiċjali b'numru 1631/2021 cioè mit-30 ta' Lulju 2021, sa meta ngħalqu l-*louvers* cioè l-20 ta' Novembru 2021. Il-penali ta' €2,329.37 ikkalkulata għal mija u tnax (112)-il ġurnata, jammontaw għal €260,889.44."

7. Is-soċjetà konvenuta appellat mis-sentenza, bl-aggravji li:

(1) L-Ewwel Qorti għamlet interpretazzjoni manifestament żbaljata tal-ftehim bejn il-partijiet. Dan għaliex il-penali miftiehma ma kienux jirreferu għal-*louvers* mertu tal-kawża, iżda għal installazzjonijiet oħra, bħala wajers tad-dawl.

8. Din il-Qorti qrat il-ftehim tat-22 ta' Ġunju 2005.[8] Minnufih wara l-parti preliminari, li ssemmi min huma l-partijiet u x'wassalhom biex jagħmlu dan il-ftehim, il-kuntratt isemmi tliet drittijiet li l-attriċi kienet qiegħda tikkonċedi – il-ftuħ ta' *louvers*, il-konnessjoni ta' apparat elettriku, u l-installazzjoni ta' *cables* tal-elettriku. Il-ftuħ tal-*louvers* huwa l-ewwel dritt li jissemma'. Imbagħad issegwi l-klawżola penali, li taqra hekk:

"Now therefore, AREI and FOD declare and accept that the exercise of above-described rights being permitted by ELG, are rights which are founded on mere tolerance, with no title whatsoever and further agree to remove the above-described installations within a period of three (3) months from when ELG requires them to be removed by means of a request in writing. Should AREI and FOD, or either of them fail ***to remove the said installations,*** *the defaulting company and*

[8] Fol 6 – 8.

Hugo Chetcuti personally and Carlo Schembri personally shall become liable to a penalty of Lm1,000 per day for mere delay, and which penalty is being stipulated by way of preliquidated damages not subject to review or abatement by a Court of Law or other tribunal".

9. L-Artiklu 1156 tal-verżjoni oriġinali tal-Kodiċi Franċiż kien jagħti ċar u tond supremazija assoluta għall-intenzjoni tal-partijiet, irrispettivament mill-kliem użat:

"On doit dans les conventions rechercher quelle a ete la commune intention des parties contractantes, plutot que de s'arreter au sens litteral des termes."

10. Wara l-emendi li saru fis-sena 2016, Artiklu 1188 tal-Kodiċi Ċivili Franċiż issa jaqra hekk:

"Le contrat s'interprete d'apres la commune intention des parties plutot qu'en s'arretant au sens litteral des ses termes.

Lorsque cette intention ne peut etre decelee, le contrat s'interprete selon le sens que lui donnerait une persone raisonnable place dans la meme situation."

11. Hekk ukoll, l-Artiklu 1131 tal-Kodiċi Ċivili Taljan tal-1865 kien jgħid:

"Nei contratti si deve indagare quale sia stata la comune intenzione delle parti contraenti, anziche` stare al senso letterale delle parole."

12. Artiklu 1362 tal-Kodiċi Taljan tal-1942 jaqra hekk:

"Nell'interpretare il contratto si deve indagare quale sia stata la comune intenzione delle parti e non limitarsi al senso letterale delle parole.

Per determinare la comune intenzione delle parti, si deve valutare il loro comportamento complessivo anche posterior alla conclusione del contratto".

13. Il-Kodiċi Franċiż u l-Kodiċi Taljan fid-dispożizzjonijiet rispettivi tagħhom hawn fuq imsemmija, jirriproduċu l-framment tal-prinċipju ta' Papinjanu, il-prinċep tal-ġuriskonsulti Rumani: "*in conventionibus contrahentium voluntatem potius quam verba spectari piacuit".*[9]

14. Din il-Qorti iżda mhix sejra titlaq minn tfittxija ta' x'kienet l-intenzjoni komuni tal-partijiet. Sejra tibda minn qari litterali tal-kuntratt. Dan biex timxi mad-direttiva tal-Art. 1002 tal-Kodiċi Ċivili tagħna, li "Meta l-kliem ta' konvenzjoni, meħud fis-sens li għandu skont l-użu fiż-żmien tal-kuntratt, hu ċar, ma hemmx lok għal interpretazzjoni". Is-sors ta' dan l-Artiklu ma jinstabx fil-Kodiċi Franċiż tal-1804, u lanqas fil-parti mill-opra tal-Pothier li minnu ġie ispirat – u prattikament ikkupjat – dak il-Kodiċi. Huwa artiklu mhux tas-soltu fost il-kodiċijiet ċivili ispirati mill-kodiċi ta' Napuljun.

15. Sir Adrian Dingli jagħti bħala sors ta' dan l-artiklu (Art. 708 tal-Ord. VII tal-1868) il-Kodiċi Ċivili Olandiż u l-ġurista Toullier: "Olanda. Toull., III, p. 420-1, n. 305 e seg.". Isegwi l-prinċipju tal-*in claris non fit interpretatio*: *"Chi uso` termini chiari nel compilare una sua promessa, tenterebbe in vano d'indurre od altrimenti provare una volonta` diversa da quella che importa il significato delle parole – cum verbis nulla ambiguitas est, non est admittenda voluntatis quaestio – Leg. 25 para 1 ff. de legatis*. *La chiarezza delle parole, che manifestano la volonta`,*

[9] Fr. 219, de verb. significatione, L. 16.

renderebbe assurdo cercarla per via di congetture. L'aforisma romano riguardava, in vero, gli atti di ultima volonta`, ma ne fu generalmente consentita ed abbracciata la sua applicazione anche ai contratti.[10] Din il-Qorti, diversament komposta, kellha okkażjoni tgħid li meta l-kliem tal-att huma ċari, l-interpretu għandu joqgħod għal dan il-kliem u mhux jirrikorri għall-konġetturi. Ġjà f'sentenza antika, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili qalet li "*quando le parole dell'atto sono* ***chiare*** *si deve stare alla* ***lettera*** *dell'atto*".[11]

16. Dan il-prinċipju huwa mrattab biss sal-limitu mogħti mill-Art. 1003: "Meta s-sens tal-kelma, minkejja li jkun ċar, ma jaqbilx ma' dak li kellhom fi ħsiebhom il-partijiet kollha, **kif ikun jidher ċar mill-pattijiet meħudin kollha flimkien**, għandha tgħodd l-intenzjoni tal-partijiet". Li jfisser li l-intenzjoni diversa tal-partijiet trid tkun tirriżulta **mill-kontenut tal-bqija tal-kuntratt innifsu** u mhux minn prova estranja, bħal per eżempju t-trattattivi bejn il-partijiet qabel il-kuntratt: *"L'articolo 709 della predetta Ordinanza* (Art. 2003 Kod. Ċiv.) ... *nel caso di espressioni chiare, nemmeno consentirebbe una interpretazione autentica, altrimenti che quella che apparisce manifesta* ***dal complesso delle convenzioni****. ... Non da testimoni, non da altre carte scritte o da qualsiasi altro mezzo*

[10] Marchesa Maria vedova Testaferrata Olivier v. Nob. Camilla moglie di Nicola dei Bani Galea 18.0s6.1889 Prim'Awla.
[11] Sciberras Trigona v. Aneico 06.10.1883.

estrinseco al contratto dal quale si tratta, ma di tutto il contenuto nello stesso contratto".[12]

17. Hu biss b'mod sussidjarju; meta l-kliem ikun minnu nnifsu oskur jew ambigwu li l-Qorti tista' tfittex liberament x'kienet l-intenzjoni komuni tal-partijiet.[13]

18. Il-kuntratt jgħid li n-nuqqas ta' tneħħija tal-"*installations*" fih imsemmija jwassal għall-impożizzjoni tal-penali. Il-verb relattiv huwa "*to install*", li jfisser "*to establish in a specified place*" kif ukoll "*to put in position for use*" (Cassell Popular English Dictionary (1995)), jew "*to put something in position and ready to use*" (The Oxford Dictionary (1994)). Skont il-Cambridge Dictionary, in-nom "*installation*" ifisser "*the act of putting furniture, a machine, or a piece of equipment into position and making it ready to use*". Dan in-nom jintuża' wkoll għall-persuni, bħal "*to put a person into an important position with a ceremony* (Oxford Dictionary (1994)). Il-kelma tfisser "it-tqegħid ta' xi ħaġa fil-post" kif ukoll "dħul fil-pussess ta' dinjita`" (English-Maltese Dictionary, Vol 2, tal-Professur Joseph Aquilina (1999)). Fit-tifsira komuni tiegħu, dan in-nom mhuwiex ristrett għal komunikazzjonijiet ta' tagħmir tad-dawl u l-

[12] Marchesa Maria vedova Testaferrata Olivier v. Nob. Camilla moglie di Nicola dei Bani Galea 18.0s6.1889 Prim'Awla.

[13] Nazzareno Vella v. Joseph Abela 14.01.2002 Qorti tal-Appell (Superjuri), iċċitata minn Tabib Dr Carmel Gauci Borda v. Carmelina Azzopardi 29.10.2004 Qorti tal-Appell (Superjuri).

installazzjoni ta' wajers tad-dawl, kif b'mod innovattiv tippretendi l-appellanti.

19. Lanqas hemm raġuni li tingħata it-tifsira ristretta suġġerita mill-appellanti minħabba l-kuntest tal-partijiet l-oħra tal-iskrittura. Ma jagħmel l-ebda sens li l-attriċi torbot lill-konvenuta bil-penali jekk tneħħi l-apparat u l-wajers tad-dawl, iżda mhux jekk ma tneħħix il-"*louvers*". In-nuqqas ta' adempiment kemm fil-każ tal-apparat u wajers tad-dawl kif ukoll tal-*louvers,* it-tnejn kienu ta' xkiel kbir għall-attriċi. L-Art. 1005 tal-Kodiċi Ċivili jiddirieġi lill-interpretu biex isegwi r-regola tal-bon sens li "Il-kliem li jista' jfisser ħaġa u oħra għandu jiftiehem fis-sens li l-iżjed jaqbel mal-oġġett tal-kuntratt".

20. Din il-Qorti ssib li l-interpretazzjoni tal-kuntratt li tat l-Ewwel Qorti hija waħda korretta u m'hemm assolutament l-ebda lok li wieħed jirrikorri għall-interpretazzjoni sofistikata mogħtija mill-appellanti.

(2) L-Ewwel Qorti żbaljat meta naqset illi tikkonċedi lill-konvenuta appellanta l-purgazzjoni tal-mora partikolarment fid-dawl tad-diċitura "ambigwa" tal-ittra uffiċjali mibgħuta minn Eden, u fid-dawl tal-fatt li kien hemm negozjati għaddejjin bejn il-partijiet.

21. L-appellanti tgħid illi Simon De Cesare kien taha x'tifhem illi l-penali

se jinħafru. Din l-allegazzjoni, però, ġiet kontestata mill-istess De Cesare u mill-attriċi appellata u hija wkoll kontradetta mit-talbiet ripetuti li saru minn Eden għat-tneħħija tal-*louvers*. Mill-korrispondenza esebita jidher assolutament il-kuntrarju ta' dak li qed tallega All Round. Apparti twissijiet verbali, Eden mhux talli avżat lil All Round bil-miktub illi l-*louvers* kellhom jingħalqu (b'ittra legali tad-19 ta' Jannar 2021 u b'ittra uffiċjali tat-23 ta' April 2021) iżda wkoll mill-iskambji tal-ittri elettroniċi esebiti. Wieħed diffiċli jifhem kif fid-dawl ta' dawn l-interpellazzjonijiet kollha, All Round tista' tgħid illi Eden ma kellhiex intenzjoni tapplika l-penali.

22. Skont All Round l-ittra uffiċjali ma kinitx tgħid ċar u tond illi Eden se tapplika l-penali iżda Eden biss irriservat illi tagħmel dan. Kif osservat tajjeb il-Qorti, l-ittra uffiċjali ċertament ma fiha ebda rinunzja għall-penali. Għall-kuntrarju, Eden tinnota illi (i) l-ittra uffiċjali mhux biss titlob it-tneħħija tal-*louvers*, iżda speċifikatament tfakkar lil All Round illi qed jiddekorru l-penali, (ii) il-kliem użat ("tirriserva l-jedd") mhux talli ma jesprimux rinunzja jew xi titubanza dwar il-penali, iżda juru ċar illi Eden kienet qed issostni d-dritt tagħha li b'għażla tagħha (għalhekk "tirriserva") tipproċedi ġudizzjalment biex tiġbor l-istess penali.

(3) L-Ewwel Qorti żbaljat ukoll meta ma mmitigatx il-penali. All Round ma kinitx in *malafede* u għalhekk il-penali kellhom jitnaqqsu biex ma jkunux 'manifestament assurdi u intempestivi'.

23. Din il-Qorti tinnota li l-Ewwel Qorti m'għamlet xejn ħlief applikat (i) l-Artikolu 1122 tal-Kap 16, li jagħti lill-Qorti l-poter li timmitiga penali biss f'sitwazzjonijiet speċifiċi li ma jgħoddux għal dan il-każ.

24. All Round targumenta illi l-preżenza tal-*louvers* ma kkawżat ebda danni partikolari lil Eden u li għalhekk Eden ma ħaqqha titlob ebda penali. Tgħid illi almenu, il-penali għandhom jiġu mitigati għaliex ma kien hemm ebda "danni reali". Fir-rigward tal-ħtieġa ta' Eden li tipprova xi danni, u *multo magis* tagħti xi *quantum*, dan l-allegat obbligu ma jirriżulta minn imkien fil-liġi. Għall-kuntrarju klawżola penali hija maħsuba propju sabiex min jimponi tali klawżola ma jkollux il-ħtieġa, la li jipprova danni u wisq anqas il-*quantum* tagħhom.[14]

25. Huwa minnu illi xi sentenzi tal-Qrati tagħna, speċjalment f'dawn l-aħħar snin, urew ċerta flessibilità fl-impożizzjoni ta' penali. Dan, l-aktar, f'sitwazzjoni fejn il-penali jkunu marbuta mat-twettiq ta' xogħolijiet f'kuntratti ta' appalt (fejn penali ta' din ix-xorta huma partikolarment komuni), meta l-kuntrattur jkun lesta l-parti l-kbira tax-xogħlijiet, iżda mhux kollha u l-prinċipal ikun aċċetta x-xogħlijiet li laħqu saru u possibilment beda jgwadi minnhom. Dan, *del resto*, kif jipprospetta l-

---

[14] *Vella Group Limited v l-Awtorita' għat-Trasport f'Malta*, Qorti tal-Appell (Inferjuri), 14.07.2017. Ara ukoll *Lui Jun et noe vs. Ulrich Salomo noe* - 24.09.2004 u *Adams Investments Company Ltd vs FraFen Construction Limited* – 19.04.2012, *Mario Galea et vs Renald Casha* – 31.10.2001.

Artikolu 1122 tal-Kap 16 tal-Liġijiet ta' Malta.

26. Fil-każ odjern, il-klawżola tal-penali tgħid kemm li l-penali hija "*for mere delay*" kif ukoll illi l-penali hija "*not subject to review or abatement by a Court of Law or other Tribunal*."

27. Mela kwalunkwe mitigazzjoni hija espressament eskluża kemm mill-kuntratt innifsu, kif ukoll bl-applikazzjoni tal-Artiklu 1122 tal-Kap 16. L-Ewwel Qorti, korrettement fliet dawn l-eċċezzjonijiet imniżżla fl-Artiklu 1122, u kkonkludiet li ma japplikawx għal dan il-każ.

Decide

28. Għal dawn il-motivi l-Qorti qiegħda tiċħad l-appell u tikkonferma s-sentenza appellata. Spejjeż tal-prim'istanza kif deċiżi mill-Ewwel Qorti. Spejjeż tal-appell a kariku tal-appellanti.

Mark Chetcuti Prim Imħallef	Robert G. Mangion Imħallef	Grazio Mercieca Imħallef

Deputat Reġistratur
da